Landbruksdirektoratet
Eanandoallodirektoráhtta

Veileder

Fastsettelse av lokal forskrift for åpning for bruk av restlysforsterkende og termiske siktemidler til jakt på hjort

Viltressursloven forbyr bruk av termiske siktemidler til jakt. Utøvelsesforskriften åpner for noen unntak, blant annet for jakt på hjort når kommunen har åpnet for dette i forskrift.

Søk i dokumentet

Gå til innhold

Vilkår for å fastsette forskrift

Definisjon av åpent terreng

Sammenheng med kommunale målsettinger og annen virkemiddelbruk

Vurderingskriterier for kommunen

Kommunens handlingsrom i forskriften

Vurdering etter fem år

Rapportering

Vilkår for å fastsette forskrift

For at kommunen skal kunne åpne for bruk av restlysforsterkende og termiske siktemidler, heretter kalt termiske siktemidler, skal det være med mål om å avverge alvorlig skade på natur- eller samfunnsinteresser som følge av høy bestandstetthet jf. forskrift om utøvelse av jakt, felling og fangst § 29a.

Kommunen er tillagt denne myndigheten som lokal viltmyndighet fordi kommunen står nærmest til å vurdere skadeomfang og behovet for å åpne for bruk av slike siktemidler.

Åpning for bruk av termisk siktemiddel gjelder for hele kommunen, selv om skadesituasjon kanskje er avgrenset til deler av kommunen.

Definisjon av åpent terreng

Bruken av termiske siktemidler skal avgrenses til åpent terreng. Åpent terreng er definert i forarbeidene til endring av viltloven (prop. 149 L (2020-2021 s. 16)):

Med «åpent terreng» menes her terreng som stort sett er fritt for hindringer som bygninger og trær. Eksempler på dette er åker, eng og beitemark. Det kan også være åpne arealer på skogsmark, som hogstflater, naturlige åpninger uten høyt feltsjikt- og buskvegetasjon og områder der skogen er høystammet og glissen.

Sammenheng med kommunale målsettinger og annen virkemiddelbruk

Landbruksdirektoratet mener det bør være en sammenheng i forvaltningens mål og virkemiddelbruk. Hjorteviltforskriften § 3 sier at kommunene skal vedta mål for utvikling av bestandene av hjortevilt. Målene skal blant annet ta hensyn til opplysninger om beitegrunnlag, bestandsutvikling, skader på naturmangfold, jord- og skogbruk og omfanget av viltulykker på veg og bane. Termiske siktemidler er ansett som et virkemiddel som kan brukes ved alvorlig skade eller for å avverge alvorlig skade på natur- og samfunnsinteresser som følge av høy bestandstetthet. Etter landbruksdirektoratets syn kan ikke kommunen åpne for bruk av slike siktemidler hvis kommunen ikke har vedtatt kommunale mål som sier noe om ønsket bestandsutvikling. Kommunene kan heller ikke åpne for bruk av termiske siktemidler hvis kommunen har mål om bestandsvekst av hjort. Videre er det naturlig at de kommunale mål legger opp til avskytingsprofiler som fører til stabilisering eller reduksjon av bestandsstørrelse alt etter hvordan bestandssituasjonen i kommunen er.

Data fra Overvåkingsprogrammet for hjortevilt viser at gjennomsnittsalderen hos voksne bukker i de tradisjonelle hjorteområdene på Vestlandet og i Trøndelag er lavere enn hos koller, og at bukker eldre enn 10 år forekommer svært sjelden i materialet fra felte dyr (Solberg et al., 2022). Selv om utviklingen de senere årene viser en positiv trend med økende gjennomsnittsalder hos hanndyr, er det fortsatt viktig at forvaltningen legger vekt på hvilke individer som er ønskelig å spare gjennom jakt. En bærekraftig bestandsforvaltning bør ikke bare sikre et stort nok uttak, men også forsøke å ivareta en naturlig kjønns- og aldersstruktur ved å bevare en tilstrekkelig andel voksne produksjonsdyr. Dette i henhold til visjonen i nasjonal hjorteviltstrategi.

Kommunen skal gjøre vurderinger av skadesituasjonen i sin kommune. Dette er vurderinger kommunen også skal gjøre ved utarbeidelse av kommunale mål. Landbruksdirektoratet mener kommunene bør synliggjøre hvordan skadene er geografisk fordelt i kommunen. Kommunen bør også beskrive hvilke forvaltningstiltak som er iverksatt for å redusere skadesituasjonen, for eksempel bruk av differensiert minsteareal. Landbruksdirektoratet har en egen side med informasjon om forebyggende tiltak for å redusere skader fra hjort som kan være relevant å se til.

Landbruksdirektoratet anbefaler at kommunen fram mot neste vurdering om fem år forsøker å systematisere sin dokumentasjon på skader fra hjort, for å enklere kunne vurdere hvordan utviklingen over tid er.

Vurderingskriterier for kommunen

For at kommunen skal kunne fastsette lokal forskrift må det være med mål om å avverge alvorlig skade. Å avverge omfatter både en situasjon der noe allerede har skjedd, samt en situasjon som er påregnelig å kunne inntreffe. Med «alvorlig skade» menes en situasjon hvor skaden har nådd eller påregnes å nå en viss terskel. Det legges til grunn at med alvorlig, så menes en skadesituasjon som innebærer betydelige skadekonsekvenser. Dette kan for eksempel være beiteskader i stort omfang på jordbruks- eller skogbruksarealer, og som vil innebære et økonomisk tap for grunneiere. Det kan også dreie seg om skade på annen eiendom eller person som følge av trafikkpåkjørsler, eller at bestandstettheten er så høy at det innebærer skade på dyrehelse for eksempel gjennom en generell nedgang i slaktevekt eller sykdomsutbrudd i hjortebestanden. Utvikling over flere år skal tillegges større vekt enn enkelthendelser.

Landbruksdirektoratet vurderer det som naturlig at kommuner som har arealer innafor samme årsleveområde til hjortebestander kan gjøre vurderinger i fellesskap. En kommune kan ha stor bestandstetthet under jakta, men ikke nødvendigvis ha et stort problem med skader da skadene skjer i en annen kommune utenom jakttid. I slike tilfeller er det naturlig at vurderingen gjøres i et regionalt perspektiv. Den lokale forskriften må uansett kunngjøres per kommune.

I avsnittene under vurderer Landbruksdirektoratet mulige vurderingskriterier som kan legges til grunn som dokumentasjon på alvorlig skade. Det er vanskelig å fastsette eksakte terskler for hva som defineres som alvorlig skade. Dette kan også variere noe fra kommune til kommune. Kommunen bør vurdere hva som er alvorlig skade i egen kommune. Utfordringen når det er snakk om skade og hva som kan regnes som alvorlig skade er at for mange kommuner mangler vi konkrete målinger på for eksempel beitepress, så i det videre arbeidet må kommunene gjøre ei viss skjønnsmessig vurdering hvis det ikke foreligger relevante konkrete data. Det anses likevel som viktig at kommunene beskriver hvordan de har vurdert skadeomfanget. Det er viktig at relevante aktører får tilsendt lokalt forskrift på høring for uttalelse. Dersom skadeomfanget vurderes som ujevnt fordelt i kommunen bør dette beskrives på relevant forvaltningsnivå (bestandsplanområde, vald eller jaktfelt). Dersom flere forhold peker i samme retning, styrker dette grunnlaget for å konkludere med at alvorlig skade foreligger eller kan forventes. Kommunen skal foreta en samlet vurdering basert på ett eller flere av følgende forhold:

Vurdering av bestandstetthet

Kommunen bør først vurdere om hjortebestanden er høy i og med at dette er ei forutsetning for å åpne for bruk av termiske siktemidler. Vurdering av bestandstetthet er ei vurdering som kommunen uansett skal gjøre som en del av sine kommunale målsetninger jf. hjorteviltforskriften § 3. Aktuelt datagrunnlag for å vurdere bestandstetthet er fellingsstatistikk over tid, felt hjort per tellende areal, sett hjort-data, eventuelle innmarkstellinger av hjort etc. Når kommunen skal vurdere skadene knyttet til de ulike forholdene under bør det vurderes om skadene sammenfaller med bestandsutvikling og høy bestandstetthet. Kommuner som ikke har en høy bestandstetthet, som for eksempel kommuner i randsonen av hjortens utbredelsesområde, kan ikke anses å fylle vilkåret i utøvelsesforskriften. Slike kommuner har dermed ikke anledning til å åpne for bruk av termiske og restlysforsterkende siktemidler.

Bestandsmessige forhold

Med økt bestandstetthet følger økt konkurranse om matfatet. Konsekvensen kan bli dårligere vekstbetingelser og dermed reduserte kroppsvekter. Kommuner kan bruke slaktevektdata fra hjorteviltregisteret for henholdsvis kalv og åring, og legge dette til grunn i vurderingen. Bakgrunnen for å se på kalve- og ungdyrvekter er at disse kan gi gode indikasjoner på forholdene for bestanden, fordi de responderer raskt på endringer (Langvatn & Meisingset, 2001; Mysterud et al., 2023; Solberg et al., 2017). Rekrutteringsrater (sett kalv per kolle) kan benyttes som en del av vurderingen. Hvor mange koller som får kalv påvirkes av mange faktorer, som kollenes alderssammensetning, kondisjonen på kollene i bestanden og klima. Hvis trenden av slaktevektdata eller rekrutteringsrater over tid viser nedgang, og dette trolig kan knyttes til bestandstetthet, kan dette brukes som et grunnlag for å åpne for bruk av termiske siktemidler.

Videre er det anbefalt at kommunen har mål om ønsket utvikling i kjønnsforhold da det kan ha betydning for hvor produktiv en bestand er, og at det er et forhold som kan styres direkte gjennom jaktuttak. Her har kommunene også indekser i hjorteviltregisteret som er etterprøvbare (sett kolle per bukk). For å vurdere alderssammensetning hos hanndyr i bestanden kan det sees på indeksen sett spissbukk per bukk. En høy indeks kan indikere lav gjennomsnittlig alder for hanndyra. Her er det viktig å se utviklingen over tid og vurdere om lav gjennomsnittlig alder kan ha negative effekter for hjortebestanden.

Jordbruk

Stort tap av avling på grunn av hjort som beiter i eng medfører økte grovfôrkostnader for bøndene. Beitetrykket på den enkelte teig påvirkes av lokale forhold, som avstand til skog, lokal topografi og menneskelig aktivitet; beiting skjer oftere nær skogdekning og i områder der topografien gir mer skjul, mens områder nær vei og bebyggelse i mindre grad brukes (Hjermann, Bilet, et al., 2025; Thorvaldsen et al., 2010; Unsgård et al., 2025). I kommuner hvor det foreligger data fra forsøksfelt med inngjerdede arealer med grasmålinger innenfor og utenfor, eller andre skaderegistreringer kan disse brukes som konkrete målinger på avlingstap i graseng.

Sammenhengen mellom avlingstap og bestandstetthet er nært lineær, det vil si at tapet øker jevnt med bestandstettheten og at det ikke er noen klare terskler i sammenhengen (Unsgård et al., 2025; Hjermann et al., 2025). Samtidig viser de fleste studiene som er gjennomført at omfanget av avlingstap i form av beiteskader på grasavling varierer betydelig mellom områder og år, og ved første og andre høsting av graset (Unsgård et al., 2025). Kommunen bør vurdere om det er områder med gjentatte skader over tid og om skadene øker i omfang. Vurderinger fra landbruksforvaltningen i kommunen, og eventuelle uttalelser/dokumentasjon fra berørte driftsenheter kan være en del av grunnlaget.

Skader på rundball vurderes ikke å være en form for skade som kommunen kan legge til grunn i forskriftsarbeidet. Her vurderer Landbruksdirektoratet at andre forebyggende tiltak bør brukes i stedet. For eksempel inngjerding eller noen form for tildekking slik at hjorten ikke får tilgang til rundball.

Skogbruk

I kommuner hvor det foreligger data fra beitetaksteringer som viser skogskader så kan disse legges til grunn i vurderingen.

Barkgnag

Den mest kjente skaden som hjort påfører skog, er barkgnag i yngre og eldre produksjonsskog av gran (HKL 3 og 4). Mest utsatt er plantet gran i monokultur, med ensartet struktur og alder (Øpstad et al., 2022). Barkgnag regnes som den viktigste økonomiske beiteskadetypen i eldre produksjonsskog av gran (Veiberg, 2001; Øpstad et al., 2022). Skadene er ofte ujevnt fordelt i landskapet, hvor «hotspots» med skader kan oppstå. Omfanget av skader øker særlig med økende hjortetetthet, men ikke lineær med tettheten. Sannsynligheten for barkskader i granbestand (HKL 3 og 4) er under 10 % til om lag 1,5 felte hjort per km2 tellende areal på kommunenivå, for så å øke betydelig ved høyere bestandstetthet (Unsgård et al. 2026). Kommunen kan hente fellingstall og tellende areal for sin kommune i hjorteviltregisteret.

Skuddbeiting i foryngelsesfelt og og ungskog

Hjorten kan beite på toppskudd og sideskudd i trær, særlig gran, men dette kan også forekomme på furu. Dette er mest vanlig på unge eller nyplantede trær i tidlig fase i forynging i HKL 2. Slike skader kan gi redusert høydevekst og kan føre til deformerte trær med flere topper eller at skadene fører til at treet dør. For gran øker sannsynligheten for skade på høyere boniteter og med økende avstand til veier, og nærhet til innmark (Øpstad et al., 2022).

Effekter av beiting på biologisk mangfold

Effekten av hjortebeiting på biologisk mangfold er gjerne kompleks, og som ved andre miljøpåvirkninger vil noen arter tape mens andre vil dra nytte av endringene (Austrheim et al., 2008; Hegland & Rydgren, 2016). Effektene kan være avhengig av bestandstetthet, men det igjen avhenger av en rekke faktorer som skogstruktur, vekstforhold/bonitet og sammensetningen av planter i habitatene.

Generelt ser vedplanter ut til å være taperne ved økt beiting, mens arter i feltsjiktet, som urter, bregner og moser, ofte profiterer (Hegland & Rydgren, 2016). Høy bestandstetthet av hjort og beiting gjennom hele året kan ha betydelige lokale effekter på etablering og vekst av lauvtrær. Flere treslag som hjorten beiter på, særlig rogn, kan få redusert vekst og problemer med å nå større dimensjoner. Trærne overlever imidlertid beitingen dersom de når en viss kritisk høyde (Speed et al., 2013). Samtidig viser data fra Landsskogtakseringen at storskala endringer i skogstrukturen trolig utgjør en større trussel mot viktige beitearter som rogn, osp og selje enn hjorteviltbeitingen i seg selv (Solberg et al., 2011).

Edellauvtrær har næringsrik bark og er attraktive for beitedyr, inkludert hjort. I flere edellauvskoger i Møre og Romsdal og Vestland er det dokumentert barkgnag fra hjort, men det finnes lite kunnskap om de langsiktige konsekvensene for bestandene. En nasjonal kartlegging av høstingsskog viste at beiteskader og barkgnag bare ble registrert på et fåtall lokaliteter (Jordal & Bratli, 2011), noe som tyder på at problemene ofte er lokale. Kommunen må gjøre en kartlegging/vurdering av om omfanget av skader på annet naturmangfold er så stort at det kan legges til grunn i vurderingen for å åpne for bruk av termiske siktemidler.

Hjortepåkjørsler

Viltpåkjørsler kan ha store kostnader, både i form av dyrelidelser, materielle skader, personskader og dødsfall (Skaar et al., 2026; Solberg et al., 2009). Forvaltningen har etter hvert gode data på hjorteviltpåkjørsler via fallviltapp og hjorteviltregisteret. Økningen i viltpåkjørsler de siste tiårene har en tydelig sammenheng med økt tetthet i hjorteviltbestandene, men også høyere hastighet på veiene, økt trafikkintensitet og utbygging av veier er faktorer som påvirker antallet påkjørsler (Mysterud, 2004; Rivrud et al., 2020; Rolandsen et al., 2011). Mange påkjørsler skjer i kulturlandskapet og risikoen er klart høyere ved eller i nærheten av innmark hvor hjorten ofte krysser veier, og spesielt i områder med variabel topografi som i tillegg gir dårligere oversikt for bilistene (Rivrud et al., 2020, Meisingset et al., 2023; Meisingset et al., 2014).

Sammen med varierende lokal bestandstetthet medfører de ovennevnte faktorene gjerne at enkelte veistrekninger har høyere risiko for at det skjer påkjørsler, noe som også gjør at det kan være betydelige variasjoner mellom ulike kommuner og innad i den enkelte kommune. Ved aktiv bruk av hjorteviltregisteret så kan kommunene identifisere utsatte strekninger. Hvis kommunen har områder eller strekninger som er utsatt for hjortepåkjørsler over tid vurderes dette som et mulig grunnlag for å åpne for bruk av termiske siktemidler. Utviklingen i antall påkjørsler må også vurderes i lys av bestandstettheten. Også her er det relevant at kommunen gjør vurderinger knyttet til sine kommunale mål og fastsettelse av minsteareal. Kan for eksempel økt uttak i deler av kommunen redusere antall påkjørsler på en gitt strekning?

Kommunens handlingsrom i forskriften

Forskriftshjemmelen i forskrift om utøvelse av jakt, felling og fangst § 29a er avgrenset til å åpne for bruk av termiske siktemidler. Åpning for bruk gjelder hele kommunen, selv om skadesituasjonen eventuelt er begrenset til deler av kommunen. Kommunen har ikke hjemmel i utøvelsesforskriften for å pålegge ytterlige supplerende føringer for bruken av slike siktemidler, for eksempel til å åpne for bruk i deler av kommunen, tidsavgrensning til bruk eller til hvilke kjønns- og alderskategorier som kan felles med termisk. Selve forskriftshjemmelen som åpner for bruk av termiske siktemidler kan tas inn i den lokale forskriften som regulerer åpning for jakt på hjort og fastsettelse av minsteareal og fellingsavgift. Forskriftshjemmelen kan eksempelvis formuleres slik:

§ X - XXX kommune åpner for bruk av restlysforsterkende og termiske siktemidler til jakt på hjort i åpent terreng for å avverge alvorlig skade på natur- eller samfunnsinteresser som følge av høy bestandstetthet.

Veiledning for hvordan lokal endringsforskrift gjøres finner du på denne siden: Kommunal forskrift om jakt - Landbruksdirektoratet

Det forutsettes at kommunene foretar en viltfaglig vurdering av behovet for å innføre en slik unntaksbestemmelse for åpning, og at kommunens vurderinger og forslag sendes på høring i tråd med ordinære høringsprosesser i lov om behandlingsmåter i forvaltningssaker (forvaltningsloven). Dersom det skulle oppstå tilfeller hvor det er uklart om kommunen har foretatt nødvendig vurderinger eller fulgt nødvendige formkrav, er det adgang for statsforvalteren til å foreta lovlighetskontroll etter reglene i kommuneloven kapittel 27.

Landbruksdirektoratet oppfordrer kommunene til å sette direktoratet og aktuell fylkeskommune som kopimottaker av høringsdokumentene knyttet til forskriften.

Vurdering etter fem år

Dersom skadevirkningene reduseres, vil det etter hvert ikke være grunnlag for å videreføre unntaket om bruk av termiske siktemidler. Kommunene skal derfor gjøre en ny vurdering av behovet hvert femte år. Kopi av vurderingen skal sendes til Landbruksdirektoratet. Vurderingene kan også sendes til fylkeskommunene som regional viltmyndighet. Vurderingen kan gjøres i sammenheng med rullering av de kommunale målene for hjorteforvaltningen. Dette på bakgrunn av at vurderingene som skal gjøres knyttet til om det skal åpnes for bruk av termiske siktemidler også er en del av det som bør vurderes i de kommunale målene jf. hjorteviltforskriften § 3.

Rapportering

Ved bruk av termiske siktemidler for felling av hjort er det krav om å rapportere. Ansvaret ligger til jegeren eller den som registrerer felt hjort via appen Sett og Skutt eller i hjorteviltregisteret. Hvis det ikke felles hjort er det ikke krav om rapportering. Bruk av termisk spotter/håndkikkert skal ikke rapporteres.